

STANJE KATEHIZACIJE NA PODRUČJU VRHBOSANSKE METROPOLIJE

PAVO JURIŠIĆ
Vrhbosanska visoka teološka škola
Josipa Stadlera 5
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Izvorni znanstveni rad
Primljeno 5. 9. 1998.
UDK 268(497.6)

Sažetak

Članak ukratko prikazuje današnje stanje katehizacije na području Bosne i Hercegovine, neovisne države koja je nakon Daytonskog sporazuma država s dva entiteta i tri konstitutivna naroda. Nakon uvodnih napomena o počecima uvođenja katoličkog vjeronauka u državne škole, autor prikazuje današnje, često vrlo komplicirano i tragično stanje vjeronauka u školi kao i župne kateheze u biskupijama Vrhbosanske metropolije: banjalučkoj, mostarsko-duvanjskoj (uključujući i trebinjsko-mrkanjsku) i sarajevskoj. Situacija je tim složenija što je, u političkom pogledu, svaka od tih biskupija u sklopu triju različitih političkih uprava u kojima pretežnu vlast ima jedan od tri konstitutivna naroda. Dostupni podaci govore o vrlo različitoj situaciji: od područja s kojih su katolici tijekom rata u cijelosti iseljeni i protjerani i do danas se nisu vratili pa do područja u kojima katolici i danas čine gotovo stopostotnu većinu stanovništva i u kojima katolički učenici u većini ili, u mnogim slučajevima, 100% pohađaju jedan sat vjeronauka tjedno u osnovnim i srednjim školama.

Ključne riječi: Vjeronauk u školi u Bosni i Hercegovini, župna kateheza u Bosni i Hercegovini

Područje Vrhbosanske metropolije pokriva državni prostor Bosne i Hercegovine koja je nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma uspostavljena kao država s dva entiteta i tri konstitutivna naroda. Kako je u ovoj novoj državnoj tvorevini sve komplicirano, tako se može reći da je i u crkveno-pastoralno-katehetskom pogledu sve komplicirano. Katehizacija je uhvatila pravac i slijedi put kao i sve druge društvene, ekonomske, političke i kulturne aktivnosti ove države ako je promatramo kao cjelinu.

Naravno da ovaj izvještaj ne može biti potpun, jer je na ovim prostorima u današnjoj situaciji teško i napraviti uvid u pravo stanje katehizacije. U Bosni i Hercegovini postoje tri (a ako trebinjsku biskupiju gledamo zasebno, onda četiri) biskupije, a na području svake biskupije postoje tri

systema vlasti, ovisno o tome tko i na koji način kontrolira određeno područje. O tome ovisi i katehetsko-pastoralna aktivnost Katoličke crkve u BiH.

Područje koje se nalazi pod kontrolom hrvatskih vlasti na polju katehizacije pokušava slijediti sistem kakav je u Republici Hrvatskoj. Na teritoriju pod kontrolom muslimanskih vlasti stanje je nešto drukčije; tu se npr. samo u nekim mjestima održava školski vjeronauk, a u drugim dijelovima gdje se zadržao katolički živalj slijedi se praksa koja je bila prije Domovinskog rata. U dijelovima Bosne i Hercegovine koji se nalaze pod kontrolom srpskih vlasti stanje je najteže, jer je - izuzevši jedan dio banjalučke biskupije - s okupiranih područja gotovo sasvim iselio katolički živalj. U tom ozračju treba promatrati i podatke koji će u ovom izlaganju biti izneseni.

1. VJERONAČNA POUKA

Biskupi Bosne i Hercegovine, slijedeći primjer ostalih biskupa hrvatskog govornog područja, donose odluku o uvođenju konfesionalnog vjeronauka u osnovne i srednje škole te 1991. poduzimaju korake u tom pravcu. Dana 5. srpnja 1991. upućuju Ministarstvu za obrazovanje, nauku, kulturu i fizičku kulturu BiH Zahtjev za uvođenje vjeronauka kao izbornog predmeta u osnovne i srednje škole u kojem traže da vjeronauk bude izborni i obvezatni predmet u sastavu škole i da bude ravnopravno tretiran s drugim predmetima. U dopisu se dalje navodi da Katolička crkva izrađuje plan i program vjerskoga odgoja, a Ministarstvo ga potvrđuje. Isto tako Crkva priprema kadrove koji trebaju imati odgovarajuću stručnu spremu za ovaj predmet te daje mandat vjeroučiteljima. Ministarstvo je na ovaj dopis odgovorilo da će poduzeti "potrebne aktivnosti u rješavanju ovoga problema".

To je bio početak. Ali uvođenje vjeronauka u škole u Bosni i Hercegovini prošlo je kroz specifične uvjete. Ratna razaranja koja su godine 1991. već bjesnila u Hrvatskoj, u BiH će uskoro biti još jača te će dovesti do stradanja i progona katoličkog življa iz mnogih dijelova zemlje, tako da će se brojčano stanje katolika u Bosni i Hercegovini smanjiti na polovicu. Rat i neriješena politička pitanja otežavala su uvođenje vjeronauka u škole, te danas imamo stanje da je na nekim područjima gdje je vjeronauk ucijepljen u školski sustav, a u nekim dijelovima je još uvijek vezan za župe bilo radi malog broja katoličkih vjernika koji su se zadržali na svojim ognjištima bilo zbog neriješenih političkih a s tim u svezi i obrazovno-odgojnih pitanja u državnim, gradskim odnosno društvenim institucijama.

2. BANJALUČKA BISKUPIJA¹

Na početku treba reći da govorimo o tri različita modusa, te da podaci koje ovdje navodimo nisu potpuni. Biskupija je dospjela, zahvaljujući entitetskoj podjeli, na područje Federacije, gdje imamo livanjski dekanat, područje pod kontrolom HVO-a, dio dekanata Jajce (župa Jajce) te osim toga župe Bihać, Ključ, Bosanski Petrovac i San-

ski Most koje su na području pod kontrolom Bošnjaka - Muslimana. Treća je jedinica područje pod kontrolom bosanskih Srba.

Livanjski dekanat je prihvatio obrazovni sustav Herceg-Bosne, tako da se vjeronauk drži po školama - osnovnim, strukovnim, gimnazijama po jedan sat tjedno, a u dječjim vrtićima, prema zasad dostupnim podacima, još nema vjeronauka. Vjeroučitelji su uglavnom svećenici i časne sestre, od laika je za sada angažirana samo jedna osoba (gđa Zora Vuletić u Drvaru).

U Jajcu postoje Osnovna škola i dvije srednje škole. U tim školama vjeronauk drže svećenici i časne sestre.

Pored školskog vjeronauka neki župnici drže i župni, ali se može reći da je to više ciljno, odnosno kampanjski (konkretno pred prvu svetu pričest i pred krizmu). Neki od svećenika nisu uopće oduševljeni da se svećenik drži i u školama i pri župi, čine to ipak, ne iz nekog oduševljenja nego često samo iz poslušnosti, ali ipak stisnutih zuba... (komentar nepotreban!!!). Općenito rečeno, treba intenzivno raditi na odgoju laika - kateheta, jer je vjeronauk dosta veliko opterećenje za pastoralni kler, pa je u nekim slučajevima uz najpozitivniji stav i najbolju volju čisto pitanje vremena.

Podaci o župama na području pod muslimanskom kontrolom u Bihačkoj regiji su necjeloviti i nedostatni. U župi Bihać vjeronauk se održava dijelom u župi a dijelom u školi, dok u župama Sanski Most i Ključ zbog malog broja katolika nema školskog vjeronauka, a u Sanskom Mostu se župna kateheza održava redovito subotom.

Na području pod kontrolom bosanskih Srba (Republika Srpska) samo u jednoj župi svećenik ima školski vjeronauk. Treba napomenuti da Zakon o školstvu (ili obrazovanju) predviđa vjeronauk za "glavne konfesije", tj. pravoslavce, muslimane i katolike, ali su vrlo veliki protivnici "sektaša" - općenito novijih pokreta. Prema mnogima, to je stoga što postoji strah da će puno Srba otići i pristupiti tim novovjercima... Budući da je 90% katolika istjerano, i sav je katehetski i vjeronaučni rad reduciran. Ovdje se

¹ Prema podacima koje je sabrao i dostavio dr. Karlo Višaticki.

može naglasiti da ima župa koje su 100% opustjele. Primjer su Liskovica kod Mrkonjić Grada ili Sokoline kod Kotor Varoša gdje nije ostao nijedan jedini katolik! Vjeronauk se drži i ponovo u nekim župama kampanjski (priprema na prvu pričest odnosno krizmu) u vrijeme školskih praznika, a u nekim župama i tijekom cijele godine. Ako se štogod izbjeglica vrati, nadamo se da će svećenicima biti omogućen pristup u škole, jer su Srbi prema katolicima nešto tolerantniji nego prema muslimanima.

3. HERCEGOVAČKE BISKUPIJE²

I područje hercegovačkih biskupija podijeljeno je na tri dijela. Dio koji se nalazi pod kontrolom srpskih vlasti bio je i prije Domovinskog rata slabo naseljen katoličkim življem, a danas je jedva netko od katolika prisutan na cijelom ovome području. Sveukupna crkvena djelatnost u ovom dijelu hercegovačkih biskupija svedena je na povremeno služenje svete mise u Trebinju. Drugih oblika pastorizacije i katehizacije nema.

Isto tako su prilično ispražnjene župe koje se danas nalaze pod kontrolom muslimanskih vlasti. Osim što u Konjicu postoji katolička škola sa sedamdesetak učenika, na drugim mjestima školskog vjeronauka nema. Osim u Konjicu župni vjeronauk postoji možda u Jablanici, ali o tome ne postoje nikakvi podaci.

Na području hercegovačkih biskupija pod kontrolom hrvatskih vlasti djeluje 30 osnovnih škola (nisu uvrštene glazbene škole i odjeli) i 21 srednja škola. Vjeronauk se održava u 29 osnovnih škola (nema ga u čapljinskoj osnovnoj školi) i u 19 srednjih škola (nema ga u Srednjoj školi u Čapljini i u Srednjoj glazbenoj školi u Mostaru). U svim osnovnim školama na području hercegovačkih biskupija ima 23.702 učenika, a u srednjim školama 8.373.

Što se vjeroučitelja na ovim školama tiče, ni ovdje ne postoje precizni podatci, jer neki vjeroučitelji predaju vjeronauk, a nemaju za to kanonsku misiju. U svim osnovnim školama predaje 58 vjeroučitelja, a u srednjim 21, ali bi ukupan broj bio 91 vjeroučitelj. U osnovnim i srednjim školama vjeronauk predaju 24 dijecezanska svećenika, 35 franjevac, 16 časni sestara i

četiri laika. Iz ovoga se vidi da glavni teret vjeronauka u školama nose svećenici, zatim časne sestre, dok se laici tek polako uvode u škole. Treba imati u vidu da je 87% svećenika i časni sestara angažirano u župnom pastoralu, a većina svećenika su župnici i kapelani, te da 25% redovnica i redovnika imaju obveze i u redovničkoj zajednici. Kako se vidi, svećenici i časne sestre prilično su opterećeni školskim vjeronaukom. Svega 6% vjeroučitelja od dužnosti ima samo vjeronauk u školama. Vjeronauk u osnovnim školama na ovom području pohađa oko 98% od ukupnog broja učenika u svim školama (među njima je i određeni broj muslimanske djece). Kad je riječ o katoličkoj djeci i ako se izuzme Mostar gdje mali broj katoličke djece ne pohađa vjeronauk, onda se može govoriti i o 100%. U srednjim je školama vjeronaukom obuhvaćeno oko 95% učenika, u preostalih 5% treba ubrojiti učenike drugih vjeroispovijesti i dio katoličkih učenika koji nisu upisali vjeronauk.

Vjerojatno zbog preopterećenosti svećenika i sestara vjeronaukom u školama, na mnogim mjestima trpi župna kateheza. Negdje je ona jednostavno prebačena u škole, a negdje je svedena samo na pripremu za prvu pričest i krizmu. Na ovom će polju ipak trebati započeti sustavnije raditi kako bi se praksa vjerskog odgoja u kršćanskim zajednicama (župama), koja je stečena iskustvom poslije 2. svjetskog rata, održala na dobro zajednice.

4. VRHBOSANSKA NADBISKUPIJA

Isto tako je i područje Vrhbosanske nadbiskupije ratnim vihorom podijeljeno na tri dijela, te o političkom stanju u pojedinim mjestima, gradovima ili cijelim područjima ovisi i trenutno stanje katehizacije.

Područje koje se nalazi u sastavu srpskog entiteta potpuno je iseljeno, s izuzetkom nekih gradova u kojima se zadržao dio katolika koji su ili u miješanim brakovima ili su rođeni u miješanim brakovima. Tijekom cijeloga rata na ovome je području ostao samo svećenik u Tesliću, dok za druge dijelove Vrhbosanske nad-

² Prema podacima koje je sabrao i dostavio dr. Ante Pavlović.

biskupije imamo podatke iz Caritasa Banjalučke biskupije. Nedavno je za župu Brčko imenovan župnik za nešto više od 200 katolika koji su ostali tamo. Nešto se katolika zadržalo u Derventi, a nešto i u Doboju. Na cijelom ovom području nema školskog vjeronauka, a stanoviti oblik župne kateheze postoji u župi Teslić za mali broj djece koja se tamo nalaze. U drugim dijelovima katehizacije nema.

Na području koje se nalazi pod kontrolom muslimanskih vlasti postoje tri katolička školska centra gdje je, uz redovitu nastavu po hrvatskom (70%) i bosanskom (30%) programu, vjeronauk redoviti predmet za katoličku djecu koja su se prijavila za katolički vjeronauk. U tim školama postoji etika za one koji ne pohađaju vjeronauk. U nekim državnim školama održava se i školski vjeronauk koji predaju mjesni župnici ili sestre. U drugim župama gdje se zadržao katolički živalj nastavljen je s praksom župne kateheze koja je postojala prije Domovinskog rata.

Područje pod kontrolom hrvatskih vlasti (Središnja Bosna, Ramski kraj, Kupres, Uskoplje, Vareš, Žepče i Usora) uklopljeno je u školski sustav Herceg-Bosne, te na tom području postoji redoviti školski vjeronauk u osnovnim i srednjim školama. Na ovom području postoji 31 osnovna škola i 15 srednjih škola koje pohađa 17.565 učenika (13.261 u osnovnim i 4.304 u srednjim školama). Ovi podaci nisu potpuni jer nema podataka iz Posavske županije kao ni iz hr-

vatske općine Ravne-Brčko. Način i uvjeti izvođenja nastave isti su kao i u onim dijelovima hercegovačkih biskupija koji se nalaze u sastavu školskog sustava Herceg-Bosne. U ovim školama vjeronauk predaju svećenici i časne sestre koji su uključeni i u župni pastoralni rad. Od laika vjeronauk predaje u Novom Travniku gospođica Anica Jurišić, koja je teološki studij završila u Rijeci.

Tamo gdje je vjeronauk uveden u škole postoji i određeni oblik župne kateheze, ali u većini slučajeva se ona svodi na pripremu na sakramente. Treba imati na umu da je za Vrhbosansku nadbiskupiju tek u jesen 1997. formiran Katehetski ured koji je još u početnom stadiju. U njemu se skupljaju podaci o stanju katehizacije na ovom području, ali proces teče polako te će podaci tek po završetku moći biti kompletirani.

Na kraju treba napomenuti da su na području Vrhbosanske metropolije, a u sastavu Vrhbosanske katoličke teologije oformljena tri Teološka instituta: u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci. Dok je Institut u Banjoj Luci prestao s radom, onaj u Mostaru je nakon kratkog prekida početkom rata nastavio s radom te djeluje i danas, a na njemu studira veći broj studenata. Institut u Sarajevu nije radio u vremenu od 1992. do 1996. Danas na njemu studira dvadesetak studenata.

U perspektivi su za školski vjeronauk predviđena dva sata tjedno, ali to će se još morati dogovoriti između crkvenih i državnih institucija.